

HISZPANIA W UNII EUROPEJSKIEJ

Przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot Europejskich było bez wątpienia wydarzeniem przełomowym nie tylko w najnowszej historii tego kraju, ale w całych hiszpańskich dziejach nowożytnych. Podpisanie traktatu akcesyjnego przyrównywano do koronacji króla Juana Carlosa oraz pierwszych po czterdziestu latach wolnych wyborów do parlamentu. Jakkolwiek te dwa wydarzenia symbolizują powrót do Hiszpanii monarchii i demokracji, przystąpienie do EWG jest symbolem ostatecznego końca hiszpańskiej izolacji i powrotu do Europy¹.

Wydaje się jednak, że akcesja do Wspólnot była czymś więcej niż tylko powrotem do grupy krajów demokratycznych, rozumianym po okresie dyktatury generała Francisco Franco. Wcześniej na przestrzeni dziejów Hiszpania była postrzegana jako kraj nie w pełni europejski. Wynikało to z jednej strony z położenia geopolitycznego kraju, a także z jego historii oraz częściowo z proarabskiej polityki prowadzonej przez reżim Franco. Te trzy czynniki decydowały o tym, że Hiszpanię przez długi czas traktowano jako kraj po części afrykański. Pasma Pirenejów było przez długi czas uważane za granicę oddzielającą Europę od Afryki.

Przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot Europejskich ostatecznie położyło kres jakimkolwiek wątpliwościom co do jej europejskości, a także wszelkim ideom głoszącym odmienną Hiszpanię od Europejczyków. Demokratyczna Hiszpania dołączała do głównego nurtu europejskiej integracji politycznej, gospodarczej i społecznej. Kraj, który przez lata uważany był za zacofany i odizolowany, stawał w jednym szeregu z państwami stanowiącymi rdzeń europejskiej integracji. Nie odbyło się to oczywiście z dnia na dzień – początek hiszpańskiego kursu na integrację z Europą można datować na rok 1962, kiedy to złożony został oficjalny wniosek o stowarzyszenie z EWG. Pierwsze kroki zmierzające do przystąpienia do europejskich struktur Hiszpania podjęła więc na długo przed upadkiem reżimu Franco. To jednak właśnie śmierć dyktatora w listopadzie 1975 r. i przeprowadzone później zmiany w kraju uznaje się za początek procesu integracji Hiszpanii z Europą.

Po śmierci Franco sformowano nowy rząd, na czele którego stanął Carlos Arias Navarro, polityk pełniący wcześniej różne funkcje w aparacie państwowym. Gabinet szybko jednak upadł, głównie w wyniku licznych protestów społecznych. Nowym premierem został mianowany były dyrektor hiszpańskiej telewizji, Adolfo Suárez González. Okazał się on politykiem niezwykle skutecznym. W ciągu pierwszych kilkunastu miesięcy rządzenia przeprowadził wiele działań, w kierunku demokratyzacji kraju. Najważniejszymi z nich były: zalegalizowanie partii politycznych oraz wprowadzenie dwuizbowego parlamentu (Kortezy Generalne), wybieranego w wyborach powszechnych.

W czerwcu 1977 r. odbyły się pierwsze od czterdziestu lat wybory. Okazały się wielkim zwycięstwem umiarkowania, a jednocześnie kursu zmiany. Zwyciężyła Unia Centrum Demokratycznego (UCD) premiera Suáreza, pokonując Socjalistyczną Partię Robotniczą Hiszpanii (PSOE), na czele której stał Felipe González Márquez. Niedługo po wyborach doszło do podpisania tzw. Paktów z Moncloa – porozumienia międzypar-

¹ J.C. MacLennan, *Spain and the Process of European Integration, 1957-85*, Basingstoke, New York, Oxford 2000, s. 180.

tyjnego, które umożliwiło wprowadzenie zmian zmierzających do poprawy gospodarki. Rezultatem tego kompromisu była również nowa konstytucja, która weszła w życie w grudniu 1978 r. i obowiązuje do dziś.

Rząd Suáreza przeprowadził reformy ekonomiczne, mające na celu przede wszystkim zwiększenie konkurencyjności hiszpańskiej gospodarki wobec gospodarek EWG oraz redukcję bezrobocia, stanowiącego wówczas najważniejszy problem społeczno-gospodarczy. W sferze polityki zagranicznej nawiązano stosunki dyplomatyczne z krajami bloku wschodniego, także z Polską. Podczas rządów Suáreza, w lipcu 1977 r., Hiszpania przedstawiła również wniosek o członkostwo w EWG.

W wyniku recesji gospodarczej oraz kryzysu w *UCD* Suárez w styczniu 1981 r. zrzekł się funkcji premiera. Został zastąpiony przez Leopoldo Calvo-Sotelo, sprawującego wcześniej m.in. funkcję ministra do spraw kontaktów ze Wspólnotami Europejskimi. Podczas głosowania nad wyborem nowego premiera doszło do nieudanego puczu wojskowego podpułkownika Antonio Tejero. Głównym osiągnięciem nowego premiera było wprowadzenie Hiszpanii do *NATO* w maju 1982 r.

Nowe wybory, które odbyły się w październiku 1982 r., przyniosły zwycięstwo *PSOE*. Premierem został jej lider, Felipe González. Pojawienie się socjalistycznego rządu było ostatecznym znakiem demokratycznej konsolidacji Hiszpanii i akceptacji ustroju, w którym rządzi demokratyczna większość. Centroprawica oddała ster rządów lewicy nie wywołując przy tym żadnej politycznej czy społecznej niestabilności. Gonzálezowi udało się przezwyciężyć problemy gospodarcze Hiszpanii, a także stworzyć nowoczesny przemysł. Celem jego polityki zagranicznej była przede wszystkim akcesja do Wspólnot, co osiągnięto w 1986 r.

Negocjacje akcesyjne Hiszpanii przed wstąpieniem do EWG zostały podzielone na szesnaście obszarów, wśród których najtrudniejszymi były rolnictwo i rybołówstwo. W sferze Wspólnej Polityki Rolnej najwięcej sprzeciwów wyrażała Francja, obawiająca się konkurencji ze strony hiszpańskich rolników. Problem w zakresie rybołówstwa stwarzała wielkość hiszpańskiej floty rybackiej należącej do największych na świecie. Ostatecznie jednak przezwyciężono problemy i 12 czerwca 1985 r. w pałacu królewskim w Madrycie został podpisany traktat akcesyjny, który wszedł w życie z początkiem roku następnego.

Historycy, politolodzy oraz protagoniści transformacji demokratycznej w Hiszpanii są zgodni w opinii, iż jednym z najważniejszych elementów demokratycznych przemian w tym kraju był proces integracji europejskiej². Idea włączenia kraju do scalającej się europejskiej wspólnoty była cały czas obecna wśród hiszpańskich polityków biorących czynny udział w demokratyzacji państwa hiszpańskiego. Wstąpienie Hiszpanii do Wspólnot Europejskich dało krajowi możliwość uczestniczenia w podejmowaniu ważnych decyzji politycznych i gospodarczych na szczeblu integrującej się Europy. Politycy hiszpańscy mogli odtąd planować przyszłość kraju, biorąc pod uwagę członkostwo Hiszpanii w EWG i wszystkie związane z nim konsekwencje.

Warto przeanalizować następstwa polityczne, gospodarcze i społeczne wstąpienia Hiszpanii do Wspólnot. Kraj przystępował przeciwieństwie do EWG niezupełnie przygotowany do członkostwa, co jest zresztą częstym elementem towarzyszącym akcesji nowych państw do Wspólnoty.

² F. Álvarez de Miranda, *La integración europea y el cambio democrático en España*, w: *La integración europea y la transición política en España*, praca zbiorowa, Madryt 2003, s. 89.

ZMIANY WEWNĘTRZNE PO WEJŚCIU DO WSPÓLNOT

Członkostwo Hiszpanii w EWG przyczyniło się w dużym stopniu do uspokojenia i uregulowania licznych tarć, które niejako tradycyjnie występowały między różnymi regionami kraju³. Wykreowanie się wspólnej europejskiej tożsamości, a także interesy związane z członkostwem wpłynęły na załagodzenie tej rywalizacji, mimo że najbardziej radykalne organizacje (takie jak np. *ETA*) pozostały w tej kwestii bezkompromisowe⁴. Nie jest sprawą zaskakującą, że nowa sytuacja geopolityczna Hiszpanii jako członka Wspólnot Europejskich była bodźcem, który miał olbrzymi wpływ na łagodzenie konfliktów wewnętrznych. Wiele projektów i przedsięwzięć wymagało nie tylko kooperacji w ramach różnych regionów czy różnych opcji politycznych, ale także zdecydowanej obrony interesów Hiszpanii jako kraju⁵.

Hiszpańska akcesja do Wspólnot przyczyniła się również do istotnych zmian ustrojowo-administracyjnych na rzecz regionalizacji. Standardy europejskie wymagają, aby władza centralna przekazała znaczną część swoich kompetencji władzy regionalnej. Ponadto nowa hiszpańska demokracja w celu utrzymania jedności państwa była niejako zmuszona do kompromisów wobec Basków i Katalończyków. Oprócz dwóch wymienionych prowincji dużo szersze uprawnienia otrzymały również: Galicja, Andaluzja, Walencja i Baleary. Kraj został podzielony na regiony, w których rola samorządu terytorialnego została znacznie wzmocniona. Można powiedzieć, że podział państwa na siedemnaście wspólnot autonomicznych (*Comunidades Autónomas*) w dużej mierze przyczynił się do jedności narodu i państwa⁶.

Hiszpania uzgodniła okres swojej prezydencji we Wspólnotach na pierwszą połowę 1989 r. Podczas jej kadencji zostały podjęte intensywne działania nie tylko w polityce wewnętrznej (np. reorganizacja ministerstwa spraw zagranicznych), ale także w polityce zagranicznej. Hiszpanie chcieli zaprezentować się jako kraj zdolny i gotowy do stawienia czoła wyzwaniom, jakie stawała przed nimi przede wszystkim perspektywa dołączenia pesety do Europejskiego Systemu Monetarnego. Od samego początku hiszpański rząd obrał kurs na Unię Gospodarczą i Walutową, a także na promocję europejskiej integracji poprzez wspólne działania państw EWG poza jej granicami. W ten sposób druga połowa lat osiemdziesiątych stała się okresem bliższej współpracy pomiędzy Hiszpanią, Niemcami i Francją. Co warto podkreślić, polityka zmierzająca do jak najściślejszego zespolenia Hiszpanii z EWG nie spowodowała poczucia utraty tożsamości w hiszpańskim społeczeństwie. Wysiłki rządu Felipe Gonzáleza zostały docenione przez obywateli – w 1991 r. 78% Hiszpanów popierało członkostwo swojego kraju we Wspólnotach⁷.

Hiszpania jako nowy członek EWG - pod względem politycznym - wniosła bardzo wiele do samej organizacji. Jedną z takich kwestii był rozwój polityki śródziemnomorskiej Wspólnot Europejskich/Unii Europejskiej. Początek wspólnych europejskich działań państw basenu Morza Śródziemnego datowany jest jeszcze na 1972 r., kiedy to sześć państw członkowskich na szczycie w Paryżu zaaprobowало tzw. wspólną politykę śródziemnomorską. Miała ona na celu stworzenie między EWG a krajami obszaru śródziemnomorskiego strefy wolnego handlu artykułami przemysłowymi oraz stopniową liberalizację handlu produktami rolnymi⁸. Przystąpienie Hiszpanii do EWG zainicjowało kolejny etap tej polityki. Hiszpania

³ V.M. Reyes, *Reguły gry, czyli o negocjacjach akcesyjnych i łączeniu się Europy*, Warszawa 2000, s. 116.

⁴ Szerzej na temat sytuacji w Kraju Basków przed przystąpieniem Hiszpanii do EWG: G. Bernatowicz, *Problem baskijski*, „Sprawy Międzynarodowe” 1974, nr 6, s. 139-149.

⁵ M. Farrell, *Spain in the EU: The Road to Economic Convergence*, Basingstoke, New York, Palgrave 2001, s. 18.

⁶ L. Malinowski, *Unia Europejska: państwa - gospodarka - szkolnictwo*, Warszawa 2005, s. 127-128.

⁷ A.W. Mikołajczak, H. Mausch (red.), *The EU Enlargement - A Chance for All*, Gniezno 2005, s. 38.

⁸ G. Bernatowicz, *Polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 1995, nr 4, s. 64.

jako kraj od zawsze mocno związany z państwami południowego brzegu Morza Śródziemnego, przyczyniła się do zwrócenia przez Unię większej uwagi na ten region, szczególnie ze względów bezpieczeństwa. Politycy hiszpańscy byli zdania, że największe zagrożenie dla europejskiego bezpieczeństwa płynie nie ze Wschodu, lecz z niestabilnego, pogrążonego w wojnach domowych, obezwładnionego atakami terroryzmu Południa.

Akcesja Hiszpanii do Wspólnot Europejskich przyniosła również pewien przełom w polityce tej organizacji wobec Ameryki Łacińskiej. Tradycyjne związki łączące Hiszpanię z tą częścią świata sprawiły, że politycy hiszpańscy mocno naciskali na arenie europejskiej, aby Wspólnoty rozszerzyły kontakty i współpracę z krajami Ameryki Łacińskiej. Hiszpania uzyskała duży wpływ na ten kierunek europejskiej polityki dzięki objęciu przez jej urzędników kluczowych stanowisk w Komisji Europejskiej i funkcji komisarza odpowiedzialnego za sprawy Ameryki Łacińskiej i Azji. W latach 1989-1993 urząd ten sprawował polityk Sojuszu Ludowego, Abel Matutes Juan. W dużej mierze dzięki takiemu zaangażowaniu Hiszpanii Unia Europejska była w 2003 r. drugim, po Stanach Zjednoczonych, partnerem handlowym tego regionu, a dla krajów *MERCOSUR* (*Mercado Común del Sur* – Wspólny Rynek Południa) oraz Chile nawet pierwszym⁹. Od 1999 r. co dwa lata odbywa się również szczyt UE – Ameryka Łacińska. Ostatnie z tych spotkań miało miejsce w 2010 r. w Madrycie.

Hiszpania jako członek Wspólnot Europejskich stała się państwem optującym za ścisłą współpracą Europy ze Stanami Zjednoczonymi. W kraju nigdy nie widziano sprzeczności między bliskimi związkami politycznymi z USA a udziałem w procesie integracji europejskiej. Politycy hiszpańscy niezmiennie twierdzili, że obecność Stanów Zjednoczonych w Europie i zacieśnianie więzów transatlantyckich to warunki stabilności na kontynencie. Dążono do utrzymania obecności oraz zaangażowania USA w Europie, co według Hiszpanów nie stało na przeszkodzie rozwojowi i umacnianiu II filara Unii – Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. W 1996 r. król Juan Carlos mówił w Brukseli: „Więź transatlantycka stanowi dla Hiszpanii najważniejszą zasadę. Bezpieczeństwo Europy pozostaje w dalszym ciągu ściśle związane z bezpieczeństwem państw Ameryki Północnej”¹⁰.

Zdecydowanie najbardziej widocznymi konsekwencjami przystąpienia Hiszpanii do Wspólnot Europejskich są następstwa ekonomiczne. W 1986 r. hiszpańska gospodarka, mimo wyraźnego postępu, znacznie odstawała od średniej europejskiej. Dochód narodowy na osobę wynosił niewiele ponad 70% przeciętnego dochodu państw członkowskich. Ponadto Hiszpania charakteryzowała się wówczas przestarzałym rolnictwem, mało konkurencyjnym przemysłem, bardzo wysokimi barierami celnymi, a także dużymi dysproporcjami w poziomie rozwoju pomiędzy poszczególnymi regionami. Kraj zmagał się także z wysokim bezrobociem i kryzysem ekonomicznym. Obniżał się wskaźnik inwestycji, zamykano przedsiębiorstwa, w szczególności dotyczyło to branży hutniczej, przemysłu lekkiego oraz stoczni. Rynek hiszpański był najściślej chronionym barierami celnymi rynkiem wśród państw członkowskich *OECD*. Udział handlu zagranicznego w produkcie narodowym wynosił 15%, co stanowiło 1/3 średniego poziomu krajów Wspólnot¹¹.

Po wejściu do Wspólnot w Hiszpanii dokonał się pewien przełom, prowadzący do dynamicznego rozwoju gospodarczego kraju. Należy tu wspomnieć przede wszystkim o zdecydowanym spadku stopy inflacji w 1987 r. (dokładne dane w ostatniej części tekstu). W rok po przystąpieniu do Wspólnot poprawił się również wskaźnik dochodu

⁹ R. Zięba, *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2003, s. 229-230.

¹⁰ G. Bernatowicz, *Hiszpania a proces integracji europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 1999, nr 2, s. 29-30.

¹¹ *Ibidem*, s. 21.

narodowego. Jeszcze w 1986 r. wynosił on 3,64%, natomiast rok później już 5,2% i przez kolejne lata utrzymywał się na poziomie powyżej 4%¹².

Na szczególną uwagę zasługuje bezrobocie, które przed akcesją było prawdziwą plagą w Hiszpanii. Nie pracował co piąty czynny zawodowo obywatel, stopa bezrobocia wynosiła jeszcze w 1985 r. niemal 22%¹³. Był to przede wszystkim koszt restrukturyzacji gospodarki hiszpańskiej, mającej na celu dostosowanie jej do standardów wspólnotowych. W związku z wysoką stopą bezrobocia zostały podjęte działania mające na celu zmianę sytuacji. Wprowadzono m.in. nowe przepisy w zakresie prawa pracy, pozwalające na większą elastyczność w zatrudnianiu pracowników (m.in. na czas określony lub w niepełnym wymiarze czasu pracy). Wprowadzono także nowe rozwiązania w umowach zbiorowych, pozwalające na ochronę grup zawodowych najbardziej dotkniętych bezrobociem. Państwo subwencjonowało część świadczeń przewidzianych w umowach zbiorowych¹⁴.

Jeszcze przed przystąpieniem do EWG, w 1986 r., rząd hiszpański podjął się również skomplikowanego procesu restrukturyzacji hutnictwa, co dotyczyło szczególnie regionu Asturii. Został on sfinansowany w całości z budżetu państwa, bez wsparcia Wspólnot. Pociągająca za sobą znaczne koszty społeczne i gospodarcze, restrukturyzacja dobiegła końca w 1997 r. Na skutek likwidacji lub prywatyzacji zakładów hutniczych nastąpiła w tym sektorze 60% redukcja zatrudnienia. Podobna sytuacja dotyczyła rolnictwa, w którym liczba zatrudnionych zmniejszyła się o około 13%. Z drugiej strony, członkostwo w EWG skutkowało zwiększeniem napływu inwestycji zagranicznych, co z kolei przyczyniło się do utworzenia nowych miejsc pracy oraz powstania silnych przedsiębiorstw, zdolnych do skutecznego konkurowania na rynku europejskim¹⁵.

Mimo to problem bezrobocia w Hiszpanii po wstąpieniu do Wspólnot utrzymywał się niezwykle długo. W momencie akcesji jego poziom wynosił 21,6%. Stopę bezrobocia powyżej 20% notowano aż do 1997 r. Jednak reformy strukturalne wprowadzone przez rząd Gonzáleza odniosły wreszcie skutek. Począwszy od 1996 r. stopa bezrobocia zaczęła znacząco i konsekwentnie zmniejszać się. Było to również wynikiem środków z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, które wpływały na powstawanie nowych miejsc pracy. Należy zaznaczyć, że do wzrostu zatrudnienia nie przyczyniła się emigracja Hiszpanów do innych krajów EWG. Liczba osób wyjeżdżających z Hiszpanii po jej wstąpieniu do Wspólnot systematycznie malała. W 1988 r. zarejestrowana liczba hiszpańskich emigrantów wynosiła 71 333 osoby, by po czterech latach zmniejszyć się do zaledwie 20 413 osób¹⁶.

Utrzymujące się w Hiszpanii bezrobocie, a także upadające przedsiębiorstwa były zjawiskami, które również wiązały się z akcesją Hiszpanii do EWG, a co za tym szło z potrzebą dostosowania struktury gospodarczej do potrzeb Wspólnoty oraz z koniecznością poprawy konkurencyjności hiszpańskich producentów. Jak ocenia Alejandro Llorca, „przystąpienie Hiszpanii do EWG w 1986 r. wywołało katastrofalne skutki ekonomiczne. Rok ten bowiem oznaczał otwarcie hiszpańskich rynków dla produktów europejskich, co wpłynęło w następnych latach na zmianę bilansu płatniczego, a przede wszystkim bilansu handlowego, wskutek

¹² E. Jurczyńska, *Demokracja i społeczeństwo. Polityczne, ekonomiczne i społeczne przemiany w Hiszpanii 1959-1990*, Warszawa 1991, s. 295, za: J.A. Moral Santin, *Transformaciones y tendencias estructurales de la economía española en el periodo de la transición (1977-1987)*, „Política y sociedad” 1989, nr 2, s. 25.

¹³ *Tasas de actividad, paro y empleo por sexo, distintos grupos de edad y tipo de tasa*, www.ine.es (dostępne 2010-03-16).

¹⁴ G. Uściska (red.), *Hiszpania a Unia Europejska: doświadczenia Hiszpanii dotyczące swobodnego przepływu pracowników w okresie przejściowym*, Warszawa 1999, s. 9.

¹⁵ A. Wójcik, *Przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot Europejskich*, <http://www.hiszpania-online.com> (dostępne: 2010-03-13).

¹⁶ G. Uściska (red.), *op. cit.*, s. 93.

importu produktów europejskich. Zatem oznaczało to przejście do głębokiego deficytu¹⁷. Dane dotyczące bilansu handlowego Hiszpanii po wejściu do EWG zawiera tabela 1.

Tabela 1
Bilans handlowy Hiszpanii w latach 1986-2004 (w mln euro)

Lata	Import	Eksport	Saldo
1986	29 778,3	22 933,4	-6 844,3
1987	36 370,8	25 313,4	-11 056,2
1988	42 007,1	28 004,2	-14 003,0
1989	50 463,4	30 859,0	-19 604,4
1990	53 480,5	33 840,6	-19 639,9
1991	57 915,9	36 449,6	-21 468,8
1992	61 332,1	40 013,0	-21 318,5
1993	60 893,3	46 606,1	-14 282,5
1994	79 972,5	58 578,2	-15 384,1
1995	84 783,0	68 152,4	-16 630,6
1996	94 179,2	78 212,1	-15 967,1
1997	109 468,9	93 419,5	-16 049,4
1998	122 855,9	99 849,7	-23 006,2
1999	139 093,4	104 788,9	-34 304,5
2000	169 468,0	124 177,5	-45 290,5
2001	173 210,1	129 771,0	-43 439,1
2002	175 267,9	133 267,7	-42 000,2
2003	185 113,7	138 119,0	-46 994,7
2004	208 410,7	146 924,7	-61 486,0
2005	231 371,6	153 559,0	-77 812,6
2006	259 559,0	169 871,9	-89 687,2
2007	280 430,6	181 478,5	-98 952,0
2008	282 251,3	188 184,3	-94 067,0
2009	208 436,8	158 254,3	-50 182,5

Źródło: *Boletín Mensual de Estadística. Febrero 2010*, <http://www.ine.es> (dostępne 2010-03-16).

Informacje zawarte w tabeli wskazują, że problem pogłębiającego się ujemnego salda w handlu z zagranicą towarzyszył Hiszpanii w procesie integracji z Unią Europejską aż do 2009 r. Pewne zahamowanie tego zjawiska można było zaobserwować w latach 1992-1997. Należy jednak podkreślić zdecydowanie wzrastające obroty z zagranicą, co świadczyć może o stale pogłębiających się wzajemnych powiązaniach ekonomicznych Hiszpanii i pozostałych krajów członkowskich Unii. Nawet wspomniany Alejandro Llorca, sceptycznie patrzący na przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot, stwierdza poprawę sytuacji ekonomicznej od 1995 r., wynikającą z korzyści płynących z akcesji¹⁸. Rok 2009 pogłębił na świecie kryzys gospodarczy, co miało znaczący wpływ na handel z zagranicą. Zdecydowanie obniżyła się wysokość obrotów zagranicznych Hiszpanii, szczególnie importu. Poprawiło się ujemne saldo bilansu handlowego.

Do pozytywnych aspektów członkostwa Hiszpanii w EWG należy również zaliczyć wzrost efektywności gospodarowania, modernizację wielu gałęzi przemysłu, a także podniesienie się poziomu życia obywateli. W celu restrukturyzacji przemysłu podjęto reformy, które dotyczyły przede wszystkim ekonomicznego uzdrowienia przedsiębiorstw (m.in. poprzez pogłębienie specjalizacji), a także zachęt dla przedsiębiorców rozpoczą-

¹⁷ A. Zakrzewska (red.), *Hiszpańska droga do Unii Europejskiej*, Łódź 1998, s. 26.

¹⁸ *Ibidem*, s. 30.

nających działalność w regionach lub gałęziach szczególnie preferowanych. Ponadto państwo skoncentrowało się na dziedzinach najbardziej wymagających doinwestowania, poprawie konkurencyjności oraz rozwijaniu nowoczesnych gałęzi produkcji. Utworzono również specjalne instytucje mające na celu pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie pokonywania trudności dostosowawczych do wymagań EWG¹⁹.

Istotną rolę w przyspieszeniu rozwoju gospodarczego Hiszpanii po akcesji do EWG odegrał również zwiększony napływ kapitału zagranicznego, pochodzącego przede wszystkim z państw członkowskich Wspólnot. Inwestorzy byli zachęceni konsekwentną polityką walutową, stabilnym kursem pesety, a także niskimi kosztami siły roboczej. Inwestycje zagraniczne wywarły dwojaki wpływ na gospodarkę Hiszpanii – przyczyniły się w dużym stopniu do restrukturyzacji i modernizacji przemysłu oraz spowodowały, że w pierwszej połowie lat 90. niemal 30% przedsiębiorstw hiszpańskich znajdowało się pod kontrolą kapitału zagranicznego²⁰.

Rządzący do 1995 r. socjaldemokrati z *PSOE*, z premierem Felipe Gonzálezem na czele, przyczynili się do uzyskania pozytywnych efektów ekonomicznych akcesji. W ramach EWG Hiszpania stała się jednym z największych zwolenników Unii Europejskiej. Ponieważ idea europejskiej integracji była niezwykle popularna w hiszpańskim społeczeństwie, premier González mógł swobodnie kontynuować swoje działania propagujące koncepcję federalistyczną, nie ryzykując przy tym oskarżeń, że działa na rzecz ograniczenia suwerenności własnego kraju. Pomimo kryzysu ekonomicznego, który po latach hossy na początku lat 90. dotknął również Hiszpanię, społeczne poparcie dla idei integracji nie uległo znacznemu zmniejszeniu. Traktat o Unii Europejskiej z Maastricht został ratyfikowany przez Kortezy olbrzymią większością głosów (314 na 325 głosujących w Izbie Deputowanych). Jak ocenia Grażyna Bernatowicz, gdyby w tej sprawie odbyło się referendum narodowe, również znaczna część Hiszpanów poparłaby ideę Unii Europejskiej²¹.

W latach 90. Hiszpanię dotknęła dekoniunktura gospodarcza, występująca w tym czasie również w innych krajach członkowskich Wspólnot. W połączeniu z koniecznymi reformami strukturalnymi powodowało to proces regularnego zwiększania się stopy bezrobocia do połowy dekady. To skutkowało z kolei stopniową utratą popularności rządzącej *PSOE*. W wyborach parlamentarnych w październiku 1989 r. socjaliści odnieśli jeszcze wyraźne zwycięstwo, zdobywając 34,3% głosów (155 mandatów w Kongresie). Drugie z liczących się ugrupowań – Partia Ludowa (*Partido Popular*) uzyskała 25,1% głosów (101 mandatów)²². Jednak utrata popularności przez partię Gonzáleza uwidoczniła się cztery lata później, kiedy to w kolejnych wyborach do Kortezów w czerwcu 1993 r. zwycięstwo *PSOE* nad Partią Ludową było już nieznaczne (38,8% głosów na socjalistów przeciw 34,8% na Partię Ludową)²³. Warto przy tej okazji zwrócić uwagę na znaczną polaryzację polityczną społeczeństwa. Sympatie obywateli hiszpańskich już właściwie od pierwszych demokratycznych wyborów dzieliły się przede wszystkim między dwa ugrupowania, które stanowiły główne siły polityczne na hiszpańskiej scenie. Pozostałe partie pełniły jedynie rolę tła.

Na drugą połowę 1995 r. przypadł okres drugiej prezydentury hiszpańskiej w Unii Europejskiej. Najważniejszym przedsięwzięciem zainicjowanym przez Hiszpanię w tym

¹⁹ G. Bernatowicz, *Hiszpania a proces integracji europejskiej...*, s. 22-23.

²⁰ G. Bernatowicz, *Europejska polityka Hiszpanii. Wnioski dla Polski*, „Sprawy Międzynarodowe” 1993, nr 4, s. 90.

²¹ *Ibidem*, s. 91.

²² *Elecciones generales de 29 de octubre de 1989*; <http://www.congreso.es> (dostępne 2010-03-13).

²³ *Resultados de las Elecciones Generales del 6 de junio de 1993 – Total España*, <http://www.electionresources.org> (dostępne 2010-03-13).

okresie był unijny szczyt w sprawie polityki śródziemnomorskiej. Konferencja Eurośródziemnomorska odbyła się 27 listopada 1995 r. w Barcelonie. W spotkaniu uczestniczyło piętnaście państw Unii oraz dwanaście krajów południowego wybrzeża śródziemnomorskiego²⁴. Głównym osiągnięciem konferencji stała się uchwalona jednomyślnie deklaracja barcelońska, będąca pierwszym krokiem zmierzającym do utworzenia do 2010 r. polityczno-ekonomicznej strefy eurośródziemnomorskiej. Deklaracja była wynikiem kompromisu zarówno między UE i krajami południowego wybrzeża śródziemnomorskiego, jak i między samymi reprezentantami tych ostatnich²⁵. Głównym instrumentem finansowym Unii w realizacji Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego stał się program *MEDA (Mediterranean Development Aid)*. Ogół działań w zakresie polityki śródziemnomorskiej UE po 1995 r. nosi nazwę Procesu Barcelońskiego²⁶.

Kres rządów *PSOE* nadszedł wraz z wyborami, które odbyły się 3 marca 1996 r. Zwyciężyła w nich Partia Ludowa, zdobywając 37,2% głosów, co dało jej 146 miejsc w Kongresie Deputowanych. *PSOE*, z 31,8% głosów, uzyskała 122 mandaty²⁷. Nowym premierem został José María Alfredo Aznar López.

Po objęciu rządów przez partię pravicową Hiszpania jeszcze bardziej otworzyła się na inwestycje zagraniczne, co doprowadziło do zdecydowanego wzrostu ich wartości. Podobnie wzrosła wartość hiszpańskich inwestycji za granicą²⁸. Było to jednak przede wszystkim konsekwencją korzyści płynących z powołanej traktatem z Maastricht Unii Gospodarczej i Walutowej. Istotny wpływ na tak dynamiczny wzrost inwestycji miało także wprowadzenie od 1 stycznia 1999 r. wspólnej waluty, euro, w transakcjach bezgotówkowych. Można uznać, że wprowadzenie Jednolitego Rynku Wewnętrznego jeszcze bardziej otworzyło gospodarkę hiszpańską na inne kraje Unii, czego konsekwencją był znaczny wzrost zagranicznych inwestycji w tym kraju²⁹.

Na pierwszą połowę 2002 r. przypadł kolejny, trzeci już okres hiszpańskiej prezydentury w Unii Europejskiej. Hasłem Hiszpanii podczas jej przewodniczenia UE było sformułowanie „więcej Europy” (*más Europa*)³⁰. Polityka hiszpańska zmierzała do rozszerzenia zakresu odpowiedzialności i kompetencji Unii Europejskiej. W zakresie polityki monetarnej miała na celu sprawne wprowadzenie euro jako waluty obiegowej krajów UE. Hiszpanie zamierzali również kontynuować Proces Barceloński, który napotkał liczne problemy, przede wszystkim związane z konfliktem na Bliskim Wschodzie³¹.

Integracja europejska w ramach EWG/UE przyniosła w Hiszpanii bardzo pozytywne rezultaty. W zakresie politycznym pozwoliła Hiszpanom współdecydować o istotnych kwestiach polityki europejskiej, w dużej mierze dotyczących właśnie Hiszpanii³². Należały do nich przede wszystkim: polityka śródziemnomorska Unii oraz polityka wobec Ameryki Łacińskiej, w której Hiszpania ze względów historycznych odgrywała

²⁴ G. Bernatowicz, *Proces Barceloński jako jeden z instrumentów polityki śródziemnomorskiej Unii Europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2005, nr 4, s. 21.

²⁵ J. Zając, *Gospodarcze aspekty Procesu Barcelońskiego*, „Studia Europejskie” 2001, nr 4, s. 91.

²⁶ Szerzej o polityce śródziemnomorskiej Unii Europejskiej i Procesie Barcelońskim: J. Zając, *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie*, Warszawa 2005.

²⁷ *Elecciones generales de 3 de marzo de 1996*, <http://www.congreso.es> (dostępne 2010-03-13).

²⁸ *Boletín Estadístico de Banco de España*, <http://www.bde.es> (dostępne 2010-03-17).

²⁹ W. Kłaczyński, *Europa – Hiszpania – Polska*, w: *Banki Hiszpanii i Polski oraz ich funkcjonowanie w warunkach integracji z Unią Europejską*, Warszawa 1998, s. 13.

³⁰ S. Parzymies, *Polityka azylowa i imigracyjna w uchwałach Rady Europejskiej w Sewilli*, „Sprawy Międzynarodowe” 2002, nr 4, s. 28.

³¹ *The Spanish Presidency in its Context*, <http://www.arena.uio.no> (dostępne 2010-03-13).

³² P. Heywood, *The Government and Politics of Spain*, New York 1995, s. 231.

i odgrywa nadal istotną rolę. Wstąpienie do EWG stało się również bodźcem do politycznego i społecznego scalenia kraju, który musiał na arenie europejskiej bronić własnych interesów. Wskaźniki gospodarcze Hiszpanii w latach po przystąpieniu do Wspólnot również wykazują, że w aspekcie ekonomicznym akcesja okazała się dla Hiszpanii krokiem milowym w kierunku restrukturyzacji i modernizacji gospodarki. Hiszpania w ogromnej mierze wykorzystała swoją szansę, skutecznie dążąc do zrównania poziomu swojej gospodarki ze średnią europejską.

HISZPANIA JAKO BENEFICJENT POLITYKI STRUKTURALNEJ

Hiszpania w momencie przystąpienia do EWG w 1986 r. należała, wspólnie z Grecją, Portugalią i Irlandią, do krajów stosunkowo ubogich. Produkt krajowy brutto Hiszpanii *per capita* w tym okresie stanowił jedynie 69,4% średniej dla wszystkich krajów członkowskich Wspólnot. Przystąpienie Hiszpanii do EWG spowodowało, że na obszarze organizacji znacznie zwiększyła się liczba obszarów gospodarczo zapóźnionych. Stąd kraj został objęty polityką strukturalną finansowaną przede wszystkim z funduszy strukturalnych³³. Znaczącą rolę we wsparciu finansowym dla Hiszpanii po jej akcesji do Wspólnot odegrał również Fundusz Spójności (FS).

Do 2004 r. Hiszpania była jednym z czterech, obok Grecji, Irlandii i Portugalii, krajów czerpiących ze środków w ramach FS (w 2004 r. prawo do korzystania z nich straciła Irlandia). Całkowita kwota przekazana w ramach Funduszu dla powyższych krajów w latach 1993-1999 wyniosła 16,7 miliarda euro, z czego Hiszpania otrzymała aż 55%³⁴. W latach 2000-2006 środki z Funduszu zwiększyły się jeszcze do 18 miliardów euro. Udział Hiszpanii w podziale tych środków również wzrósł do 61-63,5%³⁵. Od 2004 r. środki z FS przeznaczone zostały przede wszystkim dla nowych członków Unii. Hiszpania objęta została pośrednią pomocą w ramach Funduszu, ponieważ jej PNB *per capita* jest niższy niż 90% średniej dla piętnastu państw członkowskich „starej” Unii³⁶.

Z funduszy strukturalnych początkowo finansowane były w Hiszpanii, w ramach polityki strukturalnej, trzy cele:

- Cel 1 – pomoc regionom zacofanym,
- Cel 2 – pomoc regionom wymagającym społecznej i gospodarczej przebudowy,
- Cel 3 – wspieranie rozwoju obszarów wiejskich.

W latach 1989-1993 wśród państw objętych pomocą w ramach funduszy Hiszpania otrzymała najwięcej środków na realizację powyższych celów (19% całkowitej kwoty funduszy). Dla porównania można dodać, że kolejne miejsce pod względem wielkości wsparcia zajęły Włochy (17,2%), Portugalia (13,4%) i Grecja (12%)³⁷. Po reformie funduszy w 1988 r. i ograniczeniu ogólnej liczby celów do pięciu (rozwoj regionalny, restrukturyzacja przemysłu, edukacja młodzieży, walka z bezrobociem i wsparcie dla rolnictwa), do 1993 r. Hiszpania otrzymała 10 miliardów ECU, stając się ich głównym odbiorcą. Środki przekazane Hiszpanii z funduszy strukturalnych w latach 1989-1993 były równe

³³ D. Czykier-Wierzba, *Efekty wykorzystania funduszy strukturalnych w UE – przykład Hiszpanii*, „Wspólnoty Europejskie” 1998, nr 10(86), s. 66.

³⁴ A. Wójcik, *op. cit.*, <http://www.hiszpania-online.com> (dostępne 2010-03-13).

³⁵ *Ireland's National Development Plan*, <http://www.csinfo.com> (dostępne 2010-03-13).

³⁶ *Polityka regionalna – Inforegio*, <http://ec.europa.eu> (dostępne 2010-03-17).

³⁷ D. Czykier-Wierzba, *op. cit.*, s. 66.

0,7% jej PNB. W latach 1994-1999 było to już 1,4%. Przez pierwsze trzy lata członkostwa we Wspólnotach Hiszpania nie korzystała więc z funduszy strukturalnych na tak znaczącą skalę. Brała udział w 12% ogólnej liczby środków przeznaczonych przez Wspólnotę na pomoc strukturalną³⁸.

Wsparcie dla Hiszpanii w ramach polityki strukturalnej zdominowane było zawsze przez środki przeznaczone na Cel 1. Obrazuje to tabela 2:

Tabela 2
*Pomoc strukturalna WE/UE dla Hiszpanii
w ramach Celu 1 i ogółem
w latach 1989-2013 (w mln euro)*

Lata	Cel 1	Razem
1989-1993	10 171	14 227
1994-1999	26 300	34 443
2000-2006	37 744	43 087
2007-2013	26 180	35 217

Źródło: A. Bołtromiuk, *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, Białystok 2003, s. 102; *Polityka regionalna – Inforegio*, <http://ec.europa.eu> (dostępne 2010-03-17).

Pierwszorzędną rolę we wsparciu dla regionów zacofanych odegrał w Hiszpanii Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, z którego kierowane było niemal 70% środków przeznaczonych w latach 1989-1993 na pomoc regionom zacofanym. Udział pozostałych funduszy był znacznie mniejszy i kształtował się na poziomie: 22,8% (Europejski Fundusz Społeczny) oraz 13% (Sekcja Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej)³⁹. Z kolei na pomoc regionom wymagającym społecznej i gospodarczej przebudowy środki dla Hiszpanii wynosiły 24,6% całkowitej kwoty funduszy strukturalnych. Większy odsetek przypadł tylko zacofanym regionom zlokalizowanym na terenie Wielkiej Brytanii. Jednak w przeliczeniu na osobę najwięcej środków otrzymała Hiszpania. Na wspieranie rozwoju obszarów wiejskich przyznano Hiszpanii 11,9% ogólnej kwoty przeznaczonej w Unii na ten cel w latach 1989-1993⁴⁰.

W 1994 r. polityka regionalna Wspólnot została zreformowana, co skutkowało ponad dwukrotnym zwiększeniem środków z budżetu na jej prowadzenie. Utworzono również nowy fundusz, Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa (FIOR), z którego także Hiszpania zaczęła otrzymywać środki wsparcia, znacznie jednak mniejsze niż z EFRR⁴¹. W latach 1994-1999 Hiszpania ponownie otrzymała największą kwotę środków z funduszy. Stanowiła ona 21,3% całkowitej ich kwoty i była 2,5 razy większa w porównaniu do poprzedniego okresu. Jednak podobnie jak w latach 1989-1993 największe środki zostały przeznaczone na Cel 1 – 28% ogólnej kwoty funduszy skierowanych na ten cel. W efekcie w Hiszpanii wzrosła liczba ludności objętej pomocą w ramach tego celu, jak i kwota przypadająca na osobę⁴².

Wsparciem unijnym w ramach funduszy strukturalnych zostało objętych dziewięć regionów Hiszpanii: Andaluzja, Wyspy Kanaryjskie, Kastylia-León, Kastylia-La Mancha, Estremadura, Galicja, Murcja, Ceuta i Melilla. Były to prowincje najuboższe, charakteryzujące się stosunkowo wysokim bezrobociem na tle innych regionów. Środki uzyskane z funduszy strukturalnych zostały przeznaczone w Hiszpanii głównie na rozwój infrastruktury

³⁸ G. Bernatowicz, *Hiszpania a proces integracji europejskiej...*, s. 26.

³⁹ G. Bernatowicz, *Stosunek państw południowoeuropejskich do poszerzenia Unii Europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 1994, nr 1, s. 103.

⁴⁰ D. Czykier-Wierzba, *op. cit.*, s. 67.

⁴¹ D. Wszykowska, A. Wszykowski, *op. cit.*, s. 101.

⁴² D. Czykier-Wierzba, *op. cit.*, s. 68.

tury, zasobów ludzkich oraz tzw. otoczenia rolnictwa⁴³. Skoncentrowano się jednak na pierwszym z tych elementów. Dofinansowane zostały przede wszystkim inwestycje transportowe, znaczące sumy przekazano również na telekomunikację, zwiększenie dostępu do wody i energii elektrycznej, ochronę zdrowia i ochronę środowiska⁴⁴.

W obszarze rozwoju czynnika ludzkiego jako najważniejszy element rozwoju potraktowano wykształcenie. Położono nacisk przede wszystkim na rozwój systemu edukacji. Jednak różnice między regionami w poziomie wykształcenia oraz w dostępie do edukacji utrzymywały się, co dotyczyło w szczególności terenów wiejskich. Z tego względu znaczne środki skierowane zostały na poprawę poziomu kształcenia zawodowego. Nie zapomniano również o kwestii doksztalcania nauczycieli oraz o poprawie wyposażenia szkół⁴⁵.

Środki przeznaczone na rozwój otoczenia rolnictwa skierowano przede wszystkim na stworzenie nowych miejsc pracy w regionach zacofanych gospodarczo⁴⁶. W dziedzinie wspierania obszarów wiejskich i rolnictwa skoncentrowano się m.in. na: rozwoju agroturystyki, wcześniejszych emeryturach dla rolników, zachęcaniu do inwestycji młodych rolników, unowocześnieniu produkcji, poprawie jakości produktów rolnych, ochronie środowiska naturalnego, leśnictwie oraz szkoleniu zawodowym rolników⁴⁷.

Po przedstawieniu procentowego rozłożenia środków przeznaczonych w Hiszpanii na trzy cele warto zwrócić uwagę na korzyści, uzyskane przez kraj dzięki wsparciu z funduszy strukturalnych. W efekcie wykorzystania środków przeznaczonych na infrastrukturę znacznie zwiększyła się w Hiszpanii długość autostrad i dróg dwupasmowych, a także polepszyła się ich jakość. Pozwoliło to na zmniejszenie liczby wypadków drogowych oraz skrócenie czasu podróży. Warto dodać, że w Hiszpanii w latach 1989-1993 zbudowano najwięcej autostrad i dróg dwupasmowych spośród wszystkich państw członkowskich Wspólnot. W latach 1986-2005 długość autostrad zwiększyła się z 2154 km do 11 432 km⁴⁸. Zainwestowano także w rozwój infrastruktury kolejowej. W efekcie wydłużyła się sieć połączeń kolejowych. Liczba pasażerów wzrosła z 321 milionów w 1987 r. do 452 milionów w 1993 r. Za pomocą środków z funduszy strukturalnych rozwijano także sektor telekomunikacji. W rezultacie liczba telefonów na stu mieszkańców wzrosła z 22,8 w 1989 r. do 31,8 sztuk w roku 1993⁴⁹. Dzięki funduszom rozwinął się również czynnik ludzki. W 1988 r. aż 63,7% pracowników w wieku powyżej 25 lat miało wykształcenie podstawowe (średnia wspólnotowa wynosiła 17%). Środki z funduszy przeznaczono na zwiększenie liczby szkół średnich i wyższych, przede wszystkim o profilu technicznym. Dzięki temu znacznie zwiększył się w kraju procent młodzieży objętej kształceniem⁵⁰.

W nowym planie polityki strukturalnej UE na lata 2007-2013 dla Hiszpanii przeznaczono sumę ponad 35 miliardów euro w ramach trzech celów:

- Cel 1 – konwergencja,
- Cel 2 – konkurencyjność regionalna i zatrudnienie,
- Cel 3 – europejska współpraca terytorialna.

Ponownie dominuje Cel 1, którym w latach 2007-2013 objęte są cztery regiony kraju: Galicja, Estremadura, Kastylia-La Mancha oraz Andaluzja. Środki przyznane Hiszpanii w ramach

⁴³ M. Farrell, *op. cit.*, s. 61.

⁴⁴ D. Czykier-Wierzba, *op. cit.*, s. 68.

⁴⁵ D. Wyszkiwska, A. Wyszkiwski, *op. cit.*, s. 103.

⁴⁶ J. Idczak, *Dochody rolnicze a polityka rozwoju regionalnego Unii Europejskiej*, Poznań 2001, s. 107.

⁴⁷ D. Wyszkiwska, A. Wyszkiwski, *op. cit.*, s. 104.

⁴⁸ M. Farrell, *op. cit.*, s. 154.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 156.

⁵⁰ D. Czykier-Wierzba, *op. cit.*, s. 69.

Celu 2 wynoszą niemal 8,5 miliarda euro, zaś na Cel 3 przeznaczono 559 milionów euro⁵¹. Należy zauważyć (tabela 2), że w planie na lata 2007-2013 środki z funduszy strukturalnych dla Hiszpanii nieco się obniżyły. Przyczyną tego faktu jest stopniowe zrównywanie Hiszpanii z krajami „starej” Unii oraz przede wszystkim akcesja do UE dziesięciu nowych państw w 2004 r.

Badania przeprowadzone przez Komisję Europejską pokazały bardzo pozytywny wpływ funduszy strukturalnych na osiągane w Hiszpanii wskaźniki ekonomiczne. Dzięki środkom przekazanych w ramach polityki strukturalnej oraz szerokiej gamie działań, zmierzających do podniesienia poziomu rozwoju gospodarczego regionów objętych wsparciem, zwiększył się poziom PKB, a jednocześnie stopniowo obniżyła się stopa bezrobocia. W rezultacie udało się poprawić pozycję Hiszpanii wśród innych państw członkowskich⁵².

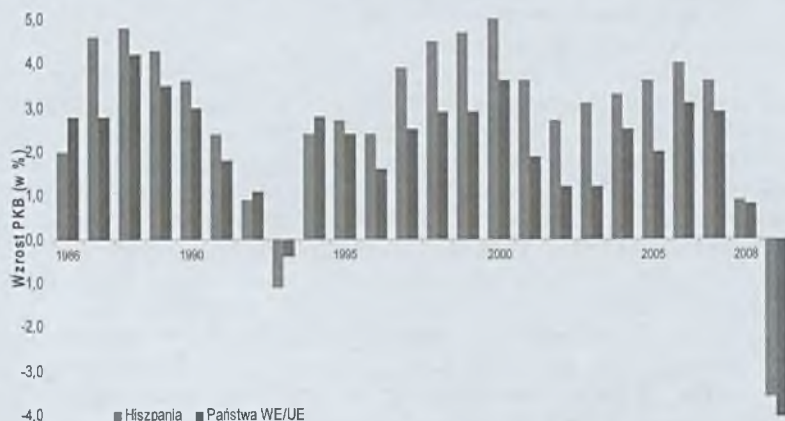
HISZPANIA NA TLE INNYCH PAŃSTW CZŁONKOWSKICH

Po przystąpieniu do Wspólnot Europejskich Hiszpania rozpoczęła proces przystosowawczy swojej gospodarki oraz systemu prawno-instytucjonalnego do wymagań EWG. Skutkowało to stopniowym zbliżaniem się hiszpańskiej ekonomii, poziomu życia oraz rzeczywistości politycznej i społecznej do średniej państw członkowskich Unii. Obraz Hiszpanii w okresie od momentu przystąpienia do Wspólnot do 2009 r. na tle innych państw członkowskich Unii został przedstawiony na bazie następujących ośmiu wskaźników ekonomicznych, społecznych i politycznych: 1) produktu krajowego brutto; 2) inflacji; 3) długu publicznego; 4) bezrobocia; 5) wydatków na badania i rozwój; 6) edukacji; 7) poparcia dla procesu integracji europejskiej; 8) migracji.

Wykres 1 obrazuje jeden z kluczowych wskaźników ekonomicznych, jakim jest produkt krajowy brutto i przedstawia procentowy wzrost PKB Hiszpanii oraz Unii Europejskiej:

Wykres 1

Wzrost PKB Hiszpanii i uśredniony wzrost dla wszystkich państw członkowskich WE/UE w latach 1986-2009

Źródło: *Producto Interior Bruto (PIB)*, <http://www.ine.es> (dostępne 2010-03-18); *Real GDP growth rate*, Eurostat (2010).

⁵¹ *El reparto de los fondos estructurales en España*, <http://www.fundacionluisvives.org> (dostępne 2010-03-18).

⁵² A. Bołtomiuk, *op. cit.*, s. 103.

Na wykresie widać, że gospodarka Hiszpanii była już mocno związana z gospodarką Unii Europejskiej. Wzrosty i spadki koniunktury w krajach UE (co pociągało wzrost lub spadek procentowego wzrostu PKB) przekładały się regularnie na takie same tendencje w gospodarce hiszpańskiej. Widać również, że Hiszpanii niemal co roku udawało się utrzymać wzrost produktu krajowego brutto powyżej średniej unijnej. Oznacza to, iż państwo to zaczęło stopniowo doganiać gospodarczo Unię Europejską. Proces ten jest powolny, lecz utrzymuje się właściwie od momentu przystąpienia Hiszpanii do Wspólnot aż do dnia dzisiejszego. Na wykresie wyróżnia się potężny spadek PKB w 2009 r. Spowodowany był trwającą ogólnoswiatową recesją, która również w znacznym stopniu dotknęła Hiszpanię. Spadek hiszpańskiego PKB w 2009 r. w stosunku do roku poprzedniego wyniósł 3,6%, co jest i tak wynikiem nieco lepszym od średniej państw członkowskich UE.

Wskaźnik inflacji w Hiszpanii tuż po jej akcesji do Wspólnot został już wcześniej krótko omówiony. Ten element hiszpańskiej ekonomii na tle innych państw członkowskich WE/UE w latach 1986-2009 został zaprezentowany na wykresie 2.

Wykres 2
Roczna uśredniona stopa inflacji Hiszpanii i wszystkich państw WE/UE w latach 1986-2009

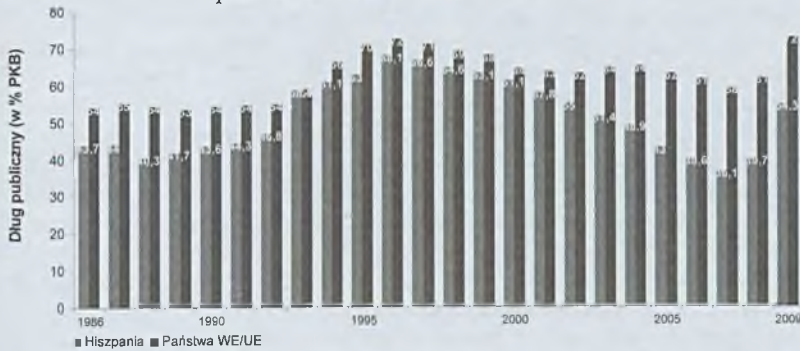
Źródło: *Inflation rate (annual)*, Eurostat (2010).

Mimo iż inflacja w Hiszpanii wciąż pozostawała na poziomie wyższym niż średnia państw członkowskich Unii, w omawianym okresie podjęto starania mające na celu zmniejszenie powyższej różnicy, która w 1986 r. wynosiła niemal sześć punktów procentowych. Z wyjątkiem lat 1989-1992, kiedy miały miejsce dość znaczne podwyżki cen, hiszpańska inflacja do końca lat 90. konsekwentnie obniżała się, zbliżając się do poziomu wymagań stawianych przez kryteria konwergencji z Maastricht (inflacja nie wyższa niż 1,5 punktu procentowego od pułapu wyznaczonego przez średni poziom inflacji obliczony dla trzech państw o najniższej inflacji w UE). Począwszy od 1999 r. wskaźnik inflacji w Hiszpanii nieznacznie wzrósł, stabilizując się na poziomie około 3%. Był to jednak wciąż poziom wyższy od średniej państw „piętnastki”. Różnica wynosiła 1,2 punktu procentowego. Należy jednak powiedzieć, że dokonał się w tym obszarze znaczny postęp od końca lat 80. Warto zwrócić uwagę na znaczny skok inflacji w 2008 r., zarówno w Hiszpanii (do poziomu 4,1%), jak i w innych państwach Unii. W 2009 r. jej poziom, pierwszy raz od momentu przystąpienia Hiszpanii do Wspólnot, był niższy niż średnia unijna. Inflacja spadła do poziomu -0,3%, co oznacza, że zanotowano zjawisko deflacji – wzrostu siły nabywczej pieniądza.

Kolejnym elementem pozwalającym przeprowadzić porównanie stanu gospodarki hiszpańskiej ze wszystkimi państwami Unii jest poziom długu publicznego (wykres 3).

Wykres 3

Poziom długu publicznego Hiszpanii i uśredniony poziom długu publicznego wszystkich państw WE/UE w latach 1986-2009

Zródło: Eurostat, *Statistical Annex of European Economy. Autumn 2009*, tabela 76.

Pierwsze lata członkostwa Hiszpanii we Wspólnotach nałożyły się częściowo na okres modernizacji infrastruktury oraz konsolidacji państwa dobrobytu. Zaopatrzenie w te publiczne dobra wymagało znacznego wkładu finansowego państwa. Było to główną przyczyną, dla której poziom skonsolidowanego zadłużenia brutto wzrósł w latach 1986-1996 o 26 punktów procentowych PKB, aby dojść w 1996 r. do 68,1% PKB, bardzo blisko średniej unijnej. Od tego momentu hiszpańska gospodarka zaczęła dążyć do ustabilizowania długu publicznego, aby jak najszybciej spełnić kryteria konwergencji z Maastricht (dług publiczny nie większy niż 60% PKB). Te wysiłki były konieczne ze względu na przystąpienie do trzeciego etapu Unii Gospodarczej i Walutowej, związanego z wprowadzeniem Europejskiego Systemu Banków Centralnych, a także wspólnej waluty – euro. Na wykresie widać, że przez cały omawiany okres dług publiczny Hiszpanii utrzymywał się na poziomie niższym niż średni poziom państw członkowskich WE/UE. W 2004 r. osiągnął on już poziom poniżej 50% PKB. W kolejnych latach utrzymywała się tendencja spadkowa, aż do czasu światowej recesji gospodarczej, której początek przypadł na ostatnie miesiące 2008 r. W 2009 r. poziom długu publicznego w Hiszpanii ponownie przekroczył 50% PKB, nadal utrzymując się jednak sporo poniżej średniej unijnej.

Wykres 4

Stopa bezrobocia w Hiszpanii i uśredniona stopa bezrobocia we wszystkich państwach WE/UE w latach 1986-2009

Zródło: Eurostat, *Statistical Annex of European Economy. Autumn 2009*, tabela 3.

Jak widać na wykresie, po przystąpieniu Hiszpanii do Wspólnot w 1986 r. stopa bezrobocia wynosiła 17,3% i była niemal dwukrotnie wyższa od średniej państw Wspólnot (9,3%). Do połowy lat 90. zarysowała się tendencja dość dynamicznego spadku bezrobocia, które w 1990 r. osiągnęło poziom 13,1%. Od tego momentu zaczęło jednak zdecydowanie wzrastać, osiągając w 1994 r. szczytowy poziom 19,4%, co przewyższało niemal dwukrotnie stopę bezrobocia wszystkich państw Unii (10,4%). Przyczynił się do tego proces restrukturyzacyjny, a także niekorzystna wówczas koniunktura gospodarcza w całej Europie. Od tego roku jednak stopa bezrobocia w Hiszpanii zaczęła konsekwentnie maleć. W ciągu kolejnych lat Hiszpanii udało się zmniejszyć poziom bezrobocia ponad dwukrotnie, do 8,3% w 2007 r. Był to wówczas poziom bardzo zbliżony do średniej unijnej (7,1%). Początek światowego kryzysu przyniósł drastyczny wzrost bezrobocia, które w 2009 r. osiągnęło poziom 17,9%. (na początku 2010 r. stopa bezrobocia wynosi już ponad 18%). Od przystąpienia do Wspólnot Hiszpanii nigdy nie udało się osiągnąć w tym obszarze poziomu średniej wszystkich państw członkowskich.

Wykres 5 ilustruje wskaźnik zaawansowania technologicznego kraju na podstawie wydatków państwa przeznaczanych na badania i rozwój.

Wykres 5
Wydatki na badania i rozwój w Hiszpanii i wszystkich państwach członkowskich UE w latach 1986-2008

Źródło: *Estadística de I+D 2008*, <http://www.ine.es> (dostępne 2010-03-19).

Jak widać na wykresie, średni poziom wydatków państw członkowskich Unii na badania i rozwój utrzymywał się na poziomie bliskim 2% produktu krajowego brutto. Hiszpania konsekwentnie od momentu akcesji zbliżała się do unijnej średniej. W 1986 r. wydatki Hiszpanii na badania i rozwój liczone w procentach PKB wynosiły mniej niż jedna trzecia wydatków wszystkich państw członkowskich. W 2008 r. porównanie to przedstawia się dla Hiszpanii już o wiele bardziej korzystnie, zbliżając się do średniej unijnej. Należy jednak zauważyć, że przeciętny poziom wydatków na badania i rozwój w UE obniżył się wraz z przyjęciem w 2004 r. dziesięciu nowych państw. Pomimo więc włączenia do Unii państw Europy Środkowej, przeznaczających na badania i rozwój znacznie mniejszą niż Hiszpania część PKB (np. Polska w 2008 r. – 0,61%)⁵³, kraj ten nadal nie osiągnął w tym obszarze poziomu średniej UE.

Stopień wykształcenia społeczeństwa jest istotnym elementem poziomu edukacji, a w konsekwencji rozwoju gospodarczego kraju. Ma on także – a może przede wszyst-

⁵³ *Estadística de I+D 2008*, <http://www.ine.es> (dostępne: 2010-03-19).

kim – wymiar społeczny, obrazując w pewnym stopniu dostęp obywateli do edukacji, co z kolei jest związane z poziomem bezrobocia. Wykres 6 przedstawia procent obywateli hiszpańskich w określonym przedziale wiekowym, posiadających wyższe wykształcenie.

Wykres 6
Procent Hiszpanów i obywateli wszystkich państw WE/UE
w wieku od 25 do 64 lat z wyższym wykształceniem (lata 1991-2007)

Źródło: S. Piedrafita, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *20 Años de España en la Unión Europea (1986-2006)* Madrid 2006; Eurostat; *Datos de población*, <http://www.ine.es> (dostępne 2010-03-19).

W omawianym okresie odsetek osób z wykształceniem wyższym w Hiszpanii systematycznie i szybko rósł. W 2002 r. osiągnął 24,9%, co stanowiło już poziom trzykrotnie większy od tego z 1991 r. Warto również zauważyć, że pod koniec lat 90. Hiszpania osiągnęła pod tym względem poziom wyższy od średniej unijnej. W omawianym okresie nastąpił swego rodzaju *boom* edukacyjny w Hiszpanii. Trzykrotny wzrost odsetka osób z wyższym wykształceniem w ciągu zaledwie jedenastu lat dowodzi, iż po przystąpieniu do Wspólnot Europejskich znacznie zwiększyło się w Hiszpanii zapotrzebowanie na edukację, co związane było niewątpliwie z rosnącymi wymaganiami rynku pracy. Należy podkreślić rosnącą rolę kobiet w utrwalaniu tej tendencji. W 2003 r. na każdych stu męskich absolwentów studiów wyższych przypadały 133 kobiety. Począwszy od 1998 r., procent osób z dyplomem w dziedzinie matematyki, informatyki oraz kierunków technicznych również przekroczył średnią unijną, kształtując się jednocześnie na poziomie niemal 30% całkowitej liczby absolwentów w Hiszpanii⁵⁴. Jednak kierunkami najbardziej popularnymi wśród młodych Hiszpanów wciąż pozostają nauki ekonomiczne, prawo oraz medycyna⁵⁵.

Kolejnym elementem przedstawiającym Hiszpanię na tle innych państw członkowskich Unii Europejskiej są procesy migracyjne. Wykres 7 prezentuje współczynnik migracji netto (saldo migracji) państw członkowskich Unii w 1992 i 2002 r. Jest to różnica pomiędzy imigrantami do danego kraju a emigrantami wyjeżdżającymi z jego terytorium na każdy tysiąc mieszkańców.

⁵⁴ S. Piedrafita, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *op. cit.*, s. 86.

⁵⁵ *Anuario Estadístico de España 2009*, s. 112.

Wykres 7
Saldo migracji krajów członkowskich WE/UE na każdy tysiąc mieszkańców
w latach 1992 i 2002

Źródło: S. Piedrafita, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *20 años de España en la Unión, Europea (1986-2006)*, Madrid 2006, s. 67.

Na początku lat 90. Hiszpania, wspólnie z Portugalią i Włochami, była krajem o najniższym współczynniku migracji netto. Liczba emigrantów z tych trzech krajów była stosunkowo wysoka, w Portugalii przekraczając nawet liczbę imigrantów (dawało to Portugalii ujemne saldo migracji). Niezwykle interesująco przedstawia się zmiana, jaka zaszła pod tym względem w Hiszpanii przez następne dziesięć lat. Hiszpania stała się krajem o zdecydowanie najwyższym saldzie migracji spośród piętnastu państw członkowskich Unii Europejskiej. Na każdy tysiąc mieszkańców różnica pomiędzy liczbą imigrantów a emigrantów wynosiła 16,1. Druga pod tym względem Irlandia posiadała saldo rzędu 10. Na przyczynę takiego stanu rzeczy złożyły się dwa czynniki: powrót do Hiszpanii emigrantów, którzy opuścili kraj w latach 80. i na początku lat 90., a także znaczny wzrost imigracji spoza Unii Europejskiej, przede wszystkim z państw Afryki Północnej. Jeden z poważniejszych problemów kraju w kontekście jego członkostwa w UE stanowi nielegalna imigracja. Według danych *Instituto Nacional de Estadística* (Narodowego Instytutu Statystyki), obecnie w Hiszpanii żyje ponad 5,5 miliona obcokrajowców. Regionami o największym procencie obcokrajowców w stosunku do rodzimej populacji są Baleary, Walencja i Madryt. Z kolei regionami o najniższym analogicznym procencie są Galicja oraz Estremadura⁵⁶.

Ostatni wykres stanowi pewne podsumowanie rozważań na temat korzyści, jakie odniosła Hiszpania z przystąpienia do Wspólnot. Przedstawia kwestię podejścia Hiszpanów do procesu integracji europejskiej. Przed akcesją społeczne poparcie dla przystąpienia było duże. Wykres 8 przedstawia, jak kształtowało się ono w okresie członkostwa w organizacji.

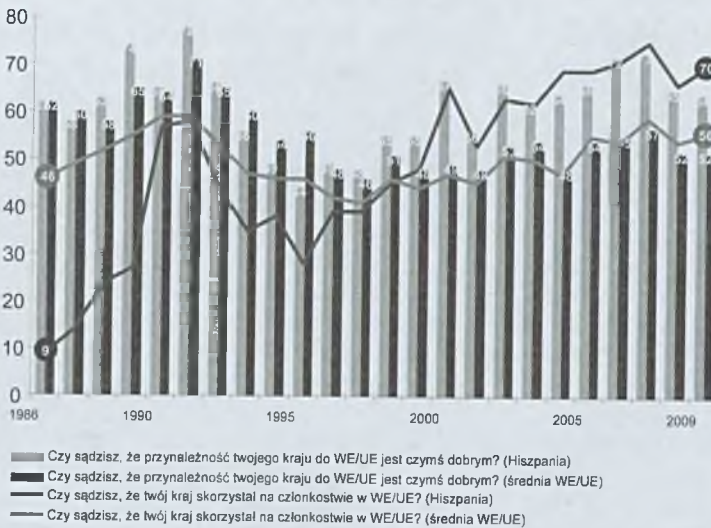
Poparcie obywateli hiszpańskich dla integracji ich kraju w ramach Wspólnot niemal przez cały okres (z wyjątkiem lat 1993-1995) utrzymywało się na wyższym poziomie niż średnia europejska. Jednocześnie tylko przez trzy lata procent obywateli popierających integrację spadł poniżej połowy, na co ogromny wpływ miała dekonjunktura gospodarcza. W Hiszpanii poparcie dla Unii Europejskiej niemal zawsze było jednym z najwyższych spośród wszystkich państw członkowskich. Odzwierciedla to entuzjazm

⁵⁶ *Cifras de población 2009*, <http://www.ine.es> (dostępne 2010-03-19).

Hiszpanów wobec trwałego związania kraju z Europą po długim okresie politycznej izolacji. Interesująco przedstawia się wynik ankiety, w której Hiszpanie odpowiadali na pytanie o korzyści płynące z członkostwa swojego kraju w WE/UE. Tuż po przystąpieniu nie widziano jeszcze znaczących zmian, toteż na pytanie „Czy sądzisz, że Hiszpania korzysta na członkostwie w WE?” twierdząco odpowiedziało jedynie 9% respondentów (średnia europejska wynosiła wówczas 46%). Jednak korzyści płynące z członkostwa zaczęły być odczuwalne w następnych latach, czego dowodem był zdecydowany wzrost postrzegania procesu integracji jako korzystnego dla Hiszpanii. W 1991 r. na to samo pytanie twierdząco odpowiedziało już 58% ankietowanych. Pod koniec omawianego okresu, w 2009 r., korzyści z członkostwa Hiszpanii w Unii Europejskiej dostrzegano aż 70% badanych. Znacznie przekraczało to średnią unijną, wynoszącą 56%.

Wykres 8

Poparcie Hiszpanów i obywateli wszystkich państw Unii dla członkostwa swojego kraju w organizacji w latach 1986-2009

Źródło: Eurobarometr: 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 61, 63, 65, 67, 69, 71.

Dla Hiszpanów Unia Europejska oznacza przede wszystkim wolność podróżowania, studiowania i pracy w innych państwach członkowskich (odpowiedziało tak w 2009 r. 42% respondentów). Jedna trzecia obywateli Hiszpanii kojarzy Unię Europejską ze wspólną walutą, natomiast dla jednej czwartej organizacja stanowi gwarancję pokoju. Hiszpanie uważają również, że członkostwo w Unii zapewnia ich krajowi silniejszą pozycję na świecie (23%), demokrację (22%) oraz różnorodność kulturową (19%)⁵⁷.

Przedstawione dane dowodzą, że Hiszpania jest krajem, który zdecydowanie skorzystał na członkostwie w Unii Europejskiej. Mówiąc o sukcesie Hiszpanii jako państwa członkowskiego UE, najczęściej podkreśla się korzyści gospodarcze płynące z akcesji. Nie należy jednak zapominać o aspektach politycznych. Hiszpania jako kraj przez wiele

⁵⁷ Eurobarometr 71.

lat wyłączony z wszelkich form integracji europejskiej wreszcie otrzymała możliwość współdecydowania o sprawach kontynentu, z którym od wieków była nierozzerwalnie złączona.

MARCIN MAZUR
Poznań

ABSTRACT

The article presents the situation of Spain in the context of its accession to the European Communities in 1986. In the first part the changes and problems that accession caused in Spain are discussed. This is followed by discussion of the benefits gained by Spain within the EU's structural policy. In the last part of the article Spain is compared to the other member states of the EU. The comparison is based on eight socio-economic indicators for the period from Spain's accession to the Communities up to 2009.

SPÓR MIĘDZY HISTORIOGRAFIĄ NIEMIECKĄ I HOLENDERSKĄ O MIEJSCE I ROLĘ HOLANDII W EUROPIE

Holandia jest przykładem państwa, które mimo tego iż zamieszkiwał je stosunkowo nieliczny naród, może się poszczycić własnym, bardzo specyficznym, modelem rozwoju cywilizacyjnego. Kraj ten, zwłaszcza w okresie od XVII do XIX w. posiadał niezależną od wpływów zewnętrznych scenę i myśl polityczną. Pod koniec tego okresu silniejsi sąsiedzi – Francja, a potem Niemcy – poczęli czynić wysiłki, by zsynchronizować rozwój historyczny Holandii z własnym, podkreślając związki lub wpływy zachodzące między kulturą holenderską i niemiecką lub francuską. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie sporu, jaki zaistniał między nowoczesną historiografią holenderską a niemiecką wokół problemu miejsca Holandii w Europie.

Niderlandy rozpoczęły swój żywot historyczny jako grupa państw wasalnych cesarza niemieckiego i Rzeszy, jednak Burgundzcy dokonali ich zjednoczenia pod swoim berłem (1385-1482) i nadali im niespotykaną w ówczesnej feudalnej Europie spójność terytorialną i ekonomiczną. Jeszcze pod panowaniem burgundzkim Holendrzy rozwijali swój handel morski i przybrzeżny wbrew silnej konkurencji hanzeatów i Anglików¹. Burgundia była najbogatszym krajem Europy, głównie ze względu na niderlandzki handel. Między innymi dzięki tym niespodziewanym możliwościom rozwojowym Holandia przez całe wieki ciążyła kulturowo ku Zachodowi. Dodatkowym czynnikiem nadającym Holandii własną specyfikę kulturową był fakt przyjęcia reformy kalwińskiej w XVI w., a więc wprowadzenia reformacji w jej radykalnej formie. Kalwinizm holenderski mocno kontrastował z luteranizmem północnych krajów Rzeszy Niemieckiej.

W 1482 r. Niderlandy znalazły się pod władaniem Habsburgów, podczas gdy Burgundia została włączona do Francji. W wyniku podziału habsburskiego imperium między gałąź hiszpańską i niemiecką po śmierci cesarza Karola V (1556), Niderlandy znalazły się pod kontrolą Hiszpanów, co doprowadziło wkrótce do zadrążeń reli-

¹ J. Balicki, M. Bogucka, *Historia Holandii*, Wrocław 1989, s. 57, 58.